

Vale Gieren *Gyps fulvus* versus Ooievaars *Ciconia ciconia*

Frits Koopman

Ooievaar met nestmateriaal, De Lokkerij, Drenthe 2003

Foto: A.J. Boonstra.

In juni 2003 werden Ooievaars *Ciconia ciconia* in het oosten van Nederland enige tijd bedreigd door enkele Vale Gieren *Gyps fulvus*. Vanaf de laatste dagen van mei opereerden twee Vale Gieren in het gebied rondom het Reestdal. De Reest is de grensbeek tussen Drenthe en Overijssel. Het Ooievaarsstation De Lokkerij te Schiphorst en in de directe omgeving daarvan was het belangrijkste 'jacht'-terrein van de gieren. Twee exemplaren van deze soort waren er gedurende een periode van ruim drie weken aanwezig. Een derde exemplaar werd herhaaldelijk noordelijker waargenomen, in het gebied tussen Meppel-Noord en het Dwingelder Veld. Eén van de 'Reest'-gieren had een hel kaneelgeel verenpakket, de andere en het noordelijke exemplaar waren aanmerkelijk donkerder gekleurd.

De honderden vogelaars die op deze waarnemingen afkwamen, hebben geen ring of vleugelflap bij deze drie gieren gezien. De veronderstelling dat dit drietal derhalve tot het wilde bestand behoort, lijkt gewettigd. Anderzijds liet vooral de kaneelgele zich vaker vrij goed benaderen, soms tot op 30 à 40 m. Dit zou kunnen duiden op gewenning aan mensen. Of waren zij zo hongerig dat zij de belangstelling maar voor lief namen in ruil voor voedsel?

Predatie en de gevolgen

De gieren zagen kennelijk voedsel in de jonge, niet vliegvlugge Ooievaars en in de nog op het nest verblijvende exemplaren. Uiteindelijk bekochten 28 jonge Ooievaars het bezoek van de Vale Gieren met de dood. Een vijftal jongen werd gewond en opgevangen op het ooievaarsstation. Twee hier-

van liepen zodanig letsel aan een vleugel op dat van vliegen voorlopig wel geen sprake zal zijn. De eerste keer dat wij oog in oog stonden met de kaneelgele gier en getuige waren van het uiteenrukken van een jonge Ooievaar, was op 3 juni 2003 's middags om ongeveer 15.00 uur. Op 2 juni zagen we weliswaar reeds enkele zeer grote vogels in de omgeving rondraaien, waarop de Ooievaars behoorlijk reageerden, maar dat dit Vale Gieren konden zijn kwam toen niet in ons op. Ooievaars reageren ook sterk op Rode Wouwen *Milvus milvus* die soms overtrekken, maar die zijn overigens niet in de Ooievaars geïnteresseerd. Ook bij een bezoek in 2002 van een Dwergarend *Hieraetus pennatus* aan de achter het station gelegen reigerkolonie, reageerden de Ooievaars op soortgelijke wijze. Ook toen was er geen reden tot grote ongerustheid bij

Een gedode jonge Ooievaar, vijf à zes weken oud, is grotendeels leeggegeten.
Foto: Elis Koopman.

ons. Bij controle van enkele nabijgelegen ooievaarsnesten kwam vast te staan, dat de Vale Gieren al enkele dagen eerder actief waren geweest, zonder dat wij of anderen dit direct hadden waargenomen. Wij vonden resten van ooievaarsjongen (kop, hals, poten en karkas) die, gezien de staat waarin dat restmateriaal verkeerde, al enkele dagen op het nest gelegen moeten hebben. Nadat een gier op thermiek rondcirkelend de situatie beneden heeft verkend en meent iets van zijn gading te zien, daalt deze af in de richting van de plek waar de prooi is vast-

gesteld. Zij doen dit, naar onze waarneming, aanvankelijk heel omzichtig. Tijdens het verkennen vlogen de gieren nooit erg hoog. Niet meer dan ongeveer 75 à 100 m. Het aanvliegen van de Vale Gier op een bewoond ooievaarsnest roept bij de volwassen vogels een vluchtreactie op. Zij verlaten het nest. De in het nest achterblijvende jongen vangen het signaal van dreigend gevaar op en zij houden zich gedekt in het nest of zij houden zich dood. Een gelande of neergeplofte Vale Gier ziet deze roerloze jongen kennelijk als aas of kadaver en

Datum	Tijd (circa)	Plaats	Aantal jongen aanwezig	Aantal gedood	Aantal gewond	Leeftijd (weken)	Prederende gier	Afstand tot station circa (m)
01-06-03	n.b.*	De Lokkerij	3	3	-	4	n.b.	0
03-06-03	15.00	De Lokkerij	3	1	-	5	lichte	0
04-06-03	05.30	Reigerkolonie	3	1	1	6-7	lichte	100
07-06-03	07.00	De Lokkerij	3	1	1	6	lichte	0
	08.30	De Lokkerij	3	-	1	5-6	lichte	0
	16.00	Langs de Reest	2	1	-	4	donkere	200
	13.30	De Lokkerij	3	3	-	4	lichte	0
09-06-03	17.00	Lankhorst	3	1	-	3-4	donkere	1650
10-06-03	10.30	Reestdal, Reestweg	4	1	-	6-7	donkere	1750
11-06-03	09.30	Reestdal, Reestweg	4	1	-	6-7	donkere	1750
14-06-03	11.00	Reestdal, molentje	2	1	1	5-6	lichte	350
15-06-03	15.00	Bloemberg	3	2	0	6-7	donkere	8200
	n.b.	Rogat **	1	1	-	2-3	donkere	215
16-06-03	14.00	Reigerkolonie	4	3	-	7-8	lichte	100
17-06-03	09.00	De Lokkerij	1	1	-	5	lichte	0
	18.00	Lankhorst	2	1	1	6-7	donkere	500
18-06-03	16.00	Halfweg, Staphorst	3	3	-	2-3	donkere	850
19-06-03	n.b.	Schiphorst	3	3	-	2	n.b.	1400

*n.b. = gegeven niet bekend.
** Deze locatie is bij de Hoogeveensche Vaart

Tabel 1 - Schema met de gegevens over predatie door Vale Gieren op jonge Ooievaars

begint te scheuren aan de prooi. De Vale Gier doodt niet eerst (kadavers hoeft je niet te doden), maar hapt onmiddellijk toe. De zwaarste verwondingen die wij gezien hebben bij gewonde of pas gedode jongen, bevonden zich direct onder de vleugels.

Vanaf dat punt worden de flanken open-gescheurd en werden de prooien leeggegeten. Wat niet wordt verorberd blijft op het nest achter.

De gevluichte oudervogels keerden meestal na verwerking van de eerste schrik terug naar de nesten. Vaak was de Vale Gier dan nog aanwezig. De agressie van de Ooievaars ten opzichte van de gieren was dan erg fel. Zij hieuwen met de snavels totdat de gieren het voor gezien hielden en verdwenen. Voor één of meer jongen kwam de reddingsactie van de ouders wel te laat.

Bij onze eerste waarneming van predatie liep het even anders. Het vrouwtje Ooievaar verliet in paniek het nest. Het mannetje was op dat moment niet thuis. De gier hapte direct toe, maar deze werd door ons toelopen verjaagd. Eén van de jonge Ooievaars was toen al dood. Daarna keerde het mannetje terug op het nest. Toen de gier een tweede

poging ondernam om het karwei verder af te maken, bleef dit mannetje wel op het nest en beukte de gier van het nest. Helaas waren in de meeste andere gevallen de mannen niet zo resoluut.

Ons werd verzekerd door 'kenners', dat de plumpe, zware Vale Gieren pas rond tien uur in de ochtend actief zouden worden, omdat zij dan gebruik kunnen maken van de thermiek. Helaas, de volgende overval vond al op 4 juni plaats 's ochtends om 5.30 uur. Gewekt door het oorverdovend alarmerend geklepper in de kolonie, sprongen wij uit bed en aanschouwden de oorzaak van het kabaal. Vanaf dat moment hebben wij dagelijks wachtgelopen vanaf ongeveer halfvijf in de ochtend. Dit hebben wij volgehouden tot enkele dagen na het verdwijnen van de Vale Gieren uit onze regio op 19 juni. In twee gevallen leidden de aanvallen van de gieren tot gehele of gedeeltelijke verwoesting van een ooievaarsnest. De gieren ploften neer op de rand van de nesten. Deze twee natuurlijke nesten konden deze puntbelasting niet hebben en stortten omlaag. Dit leverde geen prooi op voor de gieren, maar wel één gewonde en twee dode

De tweede waargenomen aanval door een Vale Gier (in cirkel) op 3 juni. Het mannetje Ooievaar houdt de gier op afstand.
Foto: Els Koopman.

jonge Ooievaars. De Vale Gieren hebben nooit gezamenlijk op één plek geopereerd. Tijdens de rustpauzes waren ze echter wel vaker samen te zien. De lichtgekleurde gier had veel vaker het ooievaarsstation en de direct daaromheen liggende nesten tot doelwit. De donkere gier in het Reestdal opereerde veel meer buiten de directe omgeving van het station. 's Avonds zochten de gieren een stevige boom of een verlaten ooievaarsnest op om te overnachten, niet ver van de voedselbronnen. Ook in het veld werden zij meermalen gezien, terwijl zij bezig waren met het poetsen van buiken of veren. Dit alles tot groot kijkgenot van de vele aanwezige vogelaars.

Groeiend verzet

Het reageren van de volwassen Ooievaars op het verschijnsel 'Vale Gieren' kende een zekere ontwikkeling in de loop van die drie gevaarvolle weken. Wij onderscheiden vier fasen.

- Fase 1 (tot ongeveer 4 juni): Niet meer reactie als bij een naderende soortgenoot of concurrent. Klepperen en dreigen, totdat de gier toch op het nest landt.

- Fase 2 (tot ongeveer 9 juni): Heftige paniecreactie: langdurig onophoudelijk klepperen, ijlings terugvliegen naar nesten door oudervogels. Geen echte dreighouding,

doch meer een alarmerend draaien en klepperen met gestrekte hals. Bij zeer dichte nadering van de gieren een ongecoördineerd vluchten van het nest. Gieren hebben voorlopig vrij spel. Ook verandert het foerageergedrag van de oudervogels. Er wordt overdag nauwelijks gefoerageerd. De Ooievaars hokken vlakbij samen in het veld, in het station en het paar op het nest bij de jongen.

- Fase 3 (tot ongeveer 19 juni): De Ooievaars verwijderden zich nooit ver van de nesten, hun gedrag wordt iets normaler. De paniecreactie blijft, doch een deel van de Ooievaars wacht de komst van de gier maar af. Andere Ooievaars, ook die zonder jongen op de nesten, trachten de gieren te verjagen door het zogenaamde 'wegbrengen', zoals zij dit ook doen bij ongewenste soortgenoten. Naarmate de tijd in deze fase verstrijkt, lijkt het alsof de Ooievaars als groep zich gaan verweren. Een veertigtal Ooievaars rond de gieren zien zweven en attaqueren, is de laatste dagen al geen bijzonderheid meer. De Ooievaars, nestelend in de kolonie, waren uiteraard in het voordeel ten opzichte van hun collegae die op solitaire nesten woonden. Heel bijzonder waren de agressieve aanvallen door een Buizerd *Buteo buteo*. Deze maakte gemene zaak met de Ooievaars. De Buizerd vloog de

Veilig ondergebrachte jongen van de meest bedreigde nesten in de ooievaarskolonie.

Foto: Els Koopman.

Een Vale Gier (in cirkel) heeft een leeg nest bezet en ziet uit naar een nieuwe prooi. De Ooievaar op het nest rechts in de karakteristieke alarmhouding. Foto: Els Koopman.

gieren letterlijk in de veren en had zelf een broedsel in een nabijgelegen reigerkolonie. Ook bij andere vogels waren reacties op het verschijnen van gieren te zien. De Blauwe Reigers *Ardea cinerea* volstonden daarbij met krijsen van jewelste. Hun jongen vlogen inmiddels al. Kauwen *Corvus monedula* en Zwarte Kraaien *Corvus corone* vluchtten schielijk de bomen in en kropen bij elkaar.

- Fase 4 (na 19 juni): De gieren zijn verdwenen uit het gebied, maar de Ooievaars in de kolonie en daarbuiten die te maken hebben gehad met de Vale Gieren, hebben nog ruim twee weken heel heftig gereageerd. Zij klepperden massaal, en reageerden door nerveuze vliegerij op alles wat maar enigszins anders was dan normaal. Ongeacht of er op de grond of in de lucht een verschijnsel of geluid door hen werd waargenomen. Ook overvliegende soortgenoten veroorzaakten een soortgelijke reactie. Onze ochtendwake hebben wij daarom nog enkele dagen volgehouden: je wist maar nooit!

Opmerkelijk is het volgende:

- op verscheidene nesten werden enkele van de jongen ongemoeid gelaten. Broers of zusters werden wel gedood;
- op enkele nesten werden behalve dat

jongen werden gedood, ook jongen gewond die het er verder levend afbrachten;

- één Vale Gier keert een dag later terug naar een nest keert en doodt daar het tweede van de vier aanwezige jongen;
- één nest wordt slechts éénmaal bezocht, terwijl er toch nog twee levende jongen op het nest liggen;
- het zijn vooral de nesten met ooievaarsjongen van vier weken of jonger, die geheel worden 'geruimd' door de gieren.

Verklaringen hiervoor zijn wellicht:

- het tijdig overeind komen van de oudere jongen uit hun akinesiehouding en overgaan tot een afweerhouding;
 - agressief optreden van de ooievaarsouder(s);
 - storing door jagende Ooievaars;
 - soms de aanwezigheid van mensen in de nabijheid;
 - de gier is verzadigd.
- Het kan ook een combinatie van factoren zijn. Wie zal het zeggen?

Ten slotte

Op 19 juni 2003 beleefden we nog éénmaal enkele aanvallen op nesten van het station en op één nest in de omgeving; hier werden de laatste drie jongen gedood. Vanaf de

grond hebben wij geprobeerd de gieren schrik aan te jagen. De Ooievaars deden daaraan op een gegeven moment mee in de lucht. Mogelijk waren zij zelf opgeschrikt door ons kabaal. Na de middag van de negentiende hebben wij de gieren niet meer waargenomen. Nadien waren er nog wat meldingen uit de omgeving, doch deze waarnemingen zijn, met uitzondering van die uit de omgeving van Ruinen, twijfelachtig.

Na de eerste incidenten werd een overvliegende grote vogel op grote hoogte in die dagen alras geïdentificeerd als een Vale Gier. Van de meest bedreigde nesten aan de buitenzijde van de ooievaarskolonie op De Lokkerij zijn na de problemen op 7 juni de overgebleven ooievaarsjongen afgehaald. In totaal ging het hier om zeventien exemplaren. Deze werden ondergebracht in twee kooien. Deze maatregel paste in het kader van de door het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit toegestane 'preventieve maatregelen om de

ooievaarskolonie te beschermen'. De Vale Gieren mochten echter met geen veer worden gekrenkt.

■ F. Koopman, Schiphorsterweg 28, 7966 AC Schiphorst, (0522) 44 22 91.